

РОЗДІЛ 5

ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ І ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 81'42'44'808: 811.111/161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.18.42>

ЛІНГВОКОНЦЕПТУАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КАТЕГОРІЇ ВІКУ УКРАЇНСЬКИХ ТА АВСТРАЛІЙСЬКИХ ПОЛІТИКІВ

LINGUOCONCEPTUAL REPRESENTATION OF THE AGE CATEGORY OF UKRAINIAN AND AUSTRALIAN POLITICIANS

Ляшук А.М.,

orcid.org/0000-0003-3186-5755

кандидат філологічних наук, доцент,

докторант кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови

Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Моделювання мовної особистості базується не тільки на системі мовних засобів, якими послуговується мовець під час спілкування, а й з урахуванням позамовних змінних: гендеру, віку, соціального статусу. У політичному дискурсі на індивідуальний мовний портрет політика накладає відбиток політичний контекст і чинні норми національного законодавства. У пропонованій статті реконструйовано один із параметрів мовного портрета мовної особистості політика – віковий. Досліджуваний матеріал дозволив простежити способи вербалізації категорії віку в політичній комунікації в зіставному аспекті з урахуванням впливу соціально й індивідуально зумовлених чинників. Визначено когнітивні та соціолінгвістичні особливості вираження соціозумовленої категорії віку в мовному портреті сучасного українського й австралійського політика. Виокремлено шість концептуальних моделей. Функціонування стереотипів сприйняття соціальних ролей молодших за віком політиків як менш досвідчених і менш здатних до ефективного управління впливають на представлення вікових характеристик мовної особистості в концептуальній моделі *Вік = Стара система* та *Вік = Молодість = Зміни*. Дихотомія молодого та старого маніфестує взаємодію прогресивного та консервативного, успішного та неуспішного, професійного та непрофесійного в концептуальній моделі *Вік = Досвід = Вузкоспеціалізовані експертні знання = Технократія* та *Вік = Молодий вік = Непрофесіоналізм*. Емпіричний матеріал продемонстрував стратегічність політичного дискурсу, українські й австралійські політики вдаються до комунікативної стратегії позитивної самопрезентації, з одного боку, та дискредитації через комунікативні тактики іронії і натяку щодо оцінки діяльності опонентів, з іншого боку.

Ключові слова: мовна особистість, вік, австралійський політик, український політик, концептуальна модель, політичний дискурс.

Modeling of the linguistic personality is based not only on the system of language means used by the speaker during communication, but also on the terms of considering extra-linguistic variables: gender, age, social status. In political discourse, a politician's individual language portrait imposes an imprint on the political context and existing norms of national legislation. In the proposed article, the age category was reconstructed as one of the parameters of the language portrait of the linguistic personality of a politician. The studied material allowed establishing the ways of the age category verbalization in political communication in a comparative aspect, taking into account the influence of socially and individually determined factors. Cognitive and sociolinguistic features of expression of the socially determined age category in the language portrait of modern Ukrainian and Australian politicians have been considered. Six conceptual models have been defined. The existing stereotypes of perceiving social roles of younger politicians as less experienced and less capable of effective management affect the representation of age characteristics of the language personality in the conceptual model *Age = Old System* and *Age = Youth = Changes*. The dichotomy of the young and the old manifests the interaction of progressive and conservative, successful and unsuccessful, professional and unprofessional in the conceptual model *Age = Experience = Narrow-specialized expert knowledge = Technocracy* and *Age = Younger age = Unprofessionalism*. Empirical material has demonstrated the strategic character of the political discourse. Ukrainian and Australian politicians are resorting to a communicative strategy of positive self-presentation, on the one hand, and to a communicative strategy of opponents' discreditation through communicative tactics of irony and hint as for the assessment the opponents' accomplishments, on the other hand.

Key words: linguistic personality, age, Australian politician, Ukrainian politician, conceptual model, political discourse.

Постановка проблеми. Інтердисциплінарність лінгвістичних розвідок передбачає залучення до мовного аналізу даних інших наук, зокрема соціології, психологіє, гендерології, ког-

нітивістики, що дозволяє комплексно підійти до опису об'єкта дослідження. Моделювання мовленнєвої діяльності особистості в комунікативному просторі відбувається з урахуванням

культурологічних, психологічних та соціологічних аспектів її діяльності. Вивчення «наскрізних понять, які по-різному висвітлюються в окремих мовознавчих дисциплінах, але мають єдину природу» [5, с. 4], зумовлене потребою встановлення відповідних моделей дослідження цих наскрізних понять. Одне з них – соціальний портрет комуніканта, для моделювання якого необхідно враховувати такі характеристики, як вік, стать, рівень освіти, місце народження, соціальний статус особи. Зазначені риси є об'єктом дослідження низки дисциплін, зокрема й соціолінгвістики, когнітивної риторики, лінгвопрагматики, психолінгвістики, стилістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовознавчі дослідження соціального портрета загалом та соціального статусу зокрема, започатковані Д. Хаймсом, С. Ервін-Тріпп, У. Лабовим, отримали продовження у працях Ю.М. Караулова [7], В.І. Карасика [6], Н.В. Петлюченко [10], С.І. Потапенко [11], С.І. Куранової [8], Л.Л. Славової [13], О.А. Семенюка [12], О.В. Мазепової [9], Г.І. Богина [2], Н.В. Деренчук [4], С.В. Голик [3] та інших.

Соціолінгвістичні характеристики мовної особистості та взаємодія між учасниками спілкування в певному соціумі (з метою з'ясування живого механізму мовної варіації та змін [1, с. 45–45]) зумовлюють потребу в конструюванні цілісного мовного портрета з урахуванням низки параметрів. У сучасних мовознавчих розвідках поряд із поняттям «мовна особистість» (Ю.М. Караулов та В.І. Карасик) уживають суміжні поняття «мовний портрет», «соціальний портрет», які не є тотожними, але тісно взаємопов'язані.

Моделювання мовної особистості базується не тільки на системі мовних засобів, якими послуговується людина під час спілкування, а й з урахуванням позамовних змінних: гендеру, віку, релігії, національності, соціального статусу. Такий процес пов'язаний з індивідуальним процесом портретування, результатом якого є вербалізація мовної діяльності учасників комунікації через конструювання їхнього мовного портрета у відповідному дискурсі.

Щодо дихотомії «мовна особистість – мовний портрет» варто зазначити, що природа поняття «мовна особистість» відображена в мовній діяльності та ступені сформованості комунікативної компетенції. Мовний портрет є виявом мовної особистості, що знаходить своє вербально-семантичне втілення в комунікації, зокрема в політичній. Соціальний портрет репрезентується через

мовний портрет і може бути відтворений на основі реконструкції одиниць, що представляють гендерні, вікові та соціальні характеристики особистості.

Постановка завдання. Актуальність статті зумовлена спрямованістю лінгвістичних розвідок у руслі антропоцентричної парадигми на визначення засобів реконструкції мовного портрета представників соціальних груп у різних лінгвокультурах, зокрема мовного портрета політика на матеріалі українського й австралійського політичного дискурсу. *Метою* пропонованого дослідження є визначення концептуальних моделей репрезентації категорії віку українських і австралійських політиків. Серед основних *завдань* дослідження такі: охарактеризувати когнітивні та соціолінгвістичні аспекти вираження соціопараметра віку в комунікації українських і австралійських політиків. *Об'єкт дослідження* – мовний портрет сучасних українського й австралійського політиків. *Предмет дослідження* – когнітивні та соціолінгвістичні особливості вираження соціозумовленої категорії віку в мовному портреті сучасних українського й австралійського політиків.

Виклад основного матеріалу. На індивідуальний мовний портрет політика накладає відбиток політичний контекст. У кожній лінгвокультурі діють норми національного законодавства. Так, народним депутатом України може бути обрано громадянина України, який на день виборів досяг *двадцяти одного року*, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх п'яти років [21]. Згідно з австралійською законодавчою системою до парламенту та сенату можуть бути обрані громадяни Співдружності *віком 21 рік*, які не мають подвійного громадянства [47]. Як бачимо, вік, коли громадянин може стати членом парламенту, є однаковим в Австралії й Україні. Проте вік парламентарів здебільшого значно вищий за 21. Для порівняння представимо статистичні дані щодо віку осіб, які були та/або є членами парламенту.

Відповідно до соціологічного аналізу передвиборчої кампанії 2019 р., більшість кандидатів у Верховну Раду як у загальнодержавному, так і в одномандатних округах були віком 36–59 років. Кандидатів пенсійного віку, 60 років і більше, утричі менше, ніж кандидатів із категорії «молодь» – 35 років і менше. У 2019 р. майже третина кандидатів у народні депутати були молодші 35 років. За віком найстаршими парламентарями України є 88-річні [30].

Австралійський парламент залишається сферою діяльності політиків середнього віку: кількість політиків віком 40–59 років становить біль-

шість, лише 26 (11,5%) є молодшими 40 років. Сорок один політик (18%) віком 60 років і старше. Наймолодшим парламентарем був 20-річний. Найстарішим членом парламенту був 71-річний. Середній вік федеральних політиків Австралії становить 51 рік [52].

Зважаючи на об'єктивні соціологічні дані, на основі аналізу мовного матеріалу реконструюємо один із параметрів мовного портрета мовної особистості політика – віковий. «Вивчення слів дає нам ключ до розуміння всього мовного процесу, тоді як вивчення всього мовного процесу дає ключ до розуміння особистості і всієї сфери біосоціальної динаміки» [16, с. 19]. Когнітивний ракурс дослідження дозволяє нам виокремити концептуальні моделі репрезентації категорії віку, послуговуючись концепцією С.А. Жаботинської, визначасмо концептуальну модель як поняттєву структуру фрагмента знань (без урахування застосованих до неї когнітивних операцій), що репрезентують сприйняття людиною світу. Виокремлено такі концептуальні моделі репрезентації категорії віку:

1. Вік = Досвід.

2. Вік = Досвід = Відмова від політичної кар'єри.

3. Вік = Досвід = Вузькоспеціалізовані експертні знання = Технократія.

4. Вік = Стара система.

5. Вік = Молодість = Зміни.

6. Вік = Молодий вік = Непрофесіоналізм.

7. Вік = Досвід.

У політиці людина середнього віку вважається найбільш готовою до реалізації себе на політичній ниві широкого масштабу [13, с. 58], насамперед тому, що цей вік асоціюється з уміннями та знаннями, набутими протягом життя та діяльності особи, що в текстовій площині представлено лексичною одиницею – **досвід**. Наприклад, експрем'єр В.Б. Гройсман, підкреслюючи високу кваліфікованість своїх однопартиїців, висловився: «Люди, які опинились у команді, – це люди, які мають **досвід** проведення реальних змін» [25]. Подібну семантику озвучив депутат Г.М. Немиря про Ю.В. Тимошенко: «**Досвід** – це очевидний критерій під час обрання керівника уряду, коли перед країною стоять серйозні **виклики** в економіці і в державному управлінні» [22], тому «дуже багато людей воліють бачити на посаді голови уряду **досвідчену** людину, яка знає, що таке економіка».

Депутат фракції «Батьківщина» О.В. Кужель, яка є давнім соратником Ю.В. Тимошенко, у 2019 р. зазначила, що «прем'єрство Юлії

Тимошенко було б виправдане, зважаючи на те, що **молодій команді** В. Зеленського потрібно опиратися на **досвідчених** політиків». Депутатка зазначала: «Якщо їм потрібна буде **допомога** і **досвід**, вони покличуть. Якщо **ні, то це буде їхній особистий ризик і відповідальність**» [22].

Вербалізована в мовленні ментальна репрезентація ототожнення понять **досвідченість** = **досвід** = **допомога**, протиставлена когнітивній структурі **недосвідченість** = **ризик** = **відповідальність**, спрацьовує на реалізацію прагматичної інтенції позитивної репрезентації лідера своєї партії в тактиці позитивної самооцінки, що підвищує статус мовця і знижує статус політичного опонента – **молодої** команди.

Інший приклад вербалізації цієї моделі такий: «*Олексій Миколайович – професіонал, який має досвід ефективної роботи як в органах державної влади, так і в бізнес-структурах. Це вкрай важливо з точки зору формування політики Мінекономіки*» [32]. Політик розширює розуміння найкращого політичного віку додатковими характеристиками, вираженими епітетами **професіонал, ефективний**, підсилює свою думку інтенсифікатором **вкрай**. Використання порівняння **як в органах державної влади, так і в бізнес-структурах** звертає увагу на необхідну якість успішного політика – мати розуміння наявних проблем та потреб в обох сферах.

П.О. Порошенко в конкурентній боротьбі за свою електоральну нішу зі С.І. Вакарчуком зазначив: «Виклики перед країною такі, що одного голосу замало, **потрібна сила і досвід**, які в **нашій команді** є». Тоді як у мовній грі слів **одного голосу замало** політик реалізує комунікативну стратегію дискредитації в тактиці натяку на непрофесіоналізм команди опонентів: **одного голосу замало** перекликається з назвою партії під керівництвом Святослава Вакарчука – «Голос» [26].

В англійській мові у структурі досліджуваної концептуальної моделі додається поняття знань, які є невід'ємним елементом, дотичним поняттю досвіду. Вибір мовних засобів **deep knowledge** у висловлюванні “*He was also regarded as a fierce scrutineer in committees, grilling politicians and agency heads with a deep knowledge of the bureaucracy*” зображує екслідера лібералів Алістара Кое, що пішов у відставку на початку 2021 р., як запеклого рецензента роботи комітетів із глибокими знаннями в галузі адміністрування [41]. Іншим прикладом цього контексту є висловлювання “*I think Australia is frustrated that there is a politician out there who is not focused on their needs and issues*”, де вказується, що політик має

бути сфокусованим на потребах та питаннях своїх виборців. У подяці своїй команді, з якою А. Кое пропрацював багато років, він додав: “*You are the people who entrusted me as your candidate and sent me to parliament, and you are the people who **turned out in force** as we fought an unprecedented by-election in 2014*” [41], де мовний вираз *who turned out in force* вказує на позитивний досвід, отриманий у роботі із сильною командою. Лідер Національної партії в сенаті Австралії Барнабі Джайс підтримує думку, що політики старшого покоління – це цінний ресурс, на що вказує семантика лексичної одиниці **asset** (*useful, valuable, quality, skill*) у висловлюванні сенатора “**aging politicians can be assets**” [40].

Австралійський сенатор Джайс підкреслював, що визначення віку суб’єктивне, особливо стосовно політичного віку: “*I never sort of concur with the view that because **you’re old, you’re not of political worth***” [40], зауважив, що стара за віком людина не обов’язково немає політичної ваги. Політик визнає, що зараз стерті часові межі між тим, коли ти молодий чи старий, важливим залишається факт суспільної користі, на що вказує вибір лексичних одиниць **old, extremely worthwhile, useless** у його висловах: “*I think that people can be **old and extremely worthwhile***”. “*And what does old mean these days, I don’t know, at what age you are old, and at what age you are young. However, if you are **useless, I think you should go***” [40]. Вибір лексичних засобів (**I think, what does old mean, never sort of concur**) та риторичний прийом зіставлення, виражений в антитезі “at what age you are **old**, and at what age you are **young**”, спряцьовує для підкреслення власної філософської позиції австралійського політика в питанні віку. Експрем’єр-міністр Тоні Еббот також убачає набуті з віком знання та досвід важливими для політика: “*On our side of politics we need to have **the skills and experience of someone like Peter Dutton in Federal Parliament***”, на що вказують лексичні одиниці **skills and experience** [47]. Репрезентація **досвіду** в австралійській політичній комунікації відбувається через поняття **wisdom**, наприклад: *We’ve got a lot a lot of **aging politicians and a lot of wisdom and grey hairs***, де лексема **ageing** – «старіючі» – набуває позитивної конотації завдяки розкриттю семантики «мудрий», «розумний» слова **wisdom**.

Репрезентація цієї концептуальної моделі в українському й австралійському політичному дискурсі демонструє подібність.

Вік = Досвід = Відмова від політичної кар’єри

В українському політичному дискурсі наповнення цієї концептуальної моделі представлено лексичними засобами, які виражають небажання продовжувати політичну діяльність, зокрема: “**відмовитися від мандата, мандат не цікавий, не потрібен мандат, ефективніший поза парламентом**”: “*Навіть більше, я пишаюся тим, що тоді вперше в історії українського парламенту **відмовився від мандата**. Я показав людям, що мені мандат **нецікавий**. Зараз усі говорять про депутатську недоторканність і її зняття, я показав, що мені **не потрібен мандат**, щоб **не ховатися ні** за недоторканністю, **ні** за якимись привілеями, **ні** за преференціями. Я міг робити справу в парламенті, але в той момент зрозумів, що один я буду **ефективніший поза парламентом***” [33]. Використання повторів та заперечень, зафіксоване у виступах С.І. Вакарчука після оголошення складення мандата народного депутата, роблять мовлення політика експресивним завдяки виконанню функції змістового, логічного й емоційного підсилення висловлювання.

Можемо також говорити про своєрідну політичну апатію австралійських політиків, які досягають певного віку, за 50 чи 60 років, що в мовному матеріалі представлено метафоричним виразом **post-public twilight** у значенні постпублічної апатії щодо продовження кар’єри. Наприклад: *Howard purchased an internal truce by flagging his **voluntary retirement as early as 63*** [52]. Джон Говард пішов назустріч своєму внутрішньому спокою, оголосивши своє добровільне звільнення з посади прем’єра в 63 роки: *I have said before that if the party wants me to lead it to another election, which will be at the end of next year, I am **happy to do so**. After that obviously one has to recognise, **I’ll then be in my 63’rd or 64’th year, and you start to ask yourself and that’s fair enough. And nothing is forever*** [52]. Лексичні засоби **voluntary retirement, fair, enough, nothing is forever**, що розкривають семантику бажаного, достатнього, справедливого, проте того, що не може тривати вічно, ужиті австралійськими політиками, говорять про свідоме рішення залишити політичну арену з інтенцією поступитися місцем іншим.

До маркерів, які репрезентують цю модель, належать також метафори, які створюють образну картину концептуальної моделі: фразеологічний зворот **up stumps on a stellar career** вербалізує поняття складених повноважень (наприклад, *the former attorney-general Nicola Roxon, who **upped stumps on a stellar career at just 46***) [46]. Стосовно представника лейбористів Крега Емерсона, який пішов з посту успішного міні-

стра в 59 років, ужито фразеологічний вираз *pull the pin on*, що розкриває семантику «завершити», «забити цвях», «поставити хрест на кар'єрі»: *who still looks young having pulled the pin on a senior ministerial career* [46].

Щодо прихованих або ж не таких очевидних причин того, чому успішні високопосадовці віддають перевагу тому, що «піти в тінь» на піку своєї кар'єри, є особисті: *My two smart and loving children, Olivia and Edward <...> will reach primary school age during the next parliament* [46]. Завуальований підтекст змушеного вибору між сім'єю та кар'єрою прочитується в риторичній фігурі переривання думки в мовленні політичній Келі Одвар, яка в 42 роки вирішує припинити кар'єру міністра. Ця думка підтверджується коментарем від лейбористів, який висловлює жаль лексичними одиницями *disappointing, have not done, support*, що були вжиті для відображення того, що не були створені умови для політика-жінки суміщати материнство (двоє дітей) та роботу: *It's really disappointing that the Liberal Party have not done more to support Kelly O'Dwyer as a mother to stay in public life* [46].

Отже, досліджувана концептуальна модель актуалізує відмінності у ставленні українських і австралійських політиків до питання щодо припинення політичної кар'єри. Небажання австралійських парламентарів продовжувати політичну кар'єру асоціюється з віком, усвідомленою необхідністю поступатися молодшому поколінню політиків, тоді як в українському політикумі на перше місце виходять саме ідеологічні чинники.

Вік = Досвід = Вузькоспеціалізовані експертні знання = Технократія

У сучасній українській мові закріпився термін «технократ» на позначення особи, яка зазвичай не є членом тієї чи іншої партії, не робить політичної кар'єри, більшу частину життя працює у сфері своєї експертизи [19]. Термін «технократія» уживається щодо уряду експертів, де міністрами стають не політичні фігури, а кращі спеціалісти у своїх сферах, віддалені від політичних та бізнесових впливів. Урядові посади розподіляються не за політичними квотами, а за «професійними якостями», тобто за експертною компетенцією людини, що дозволяє їй залишатися поза впливом олігархів.

Експертиза є дуже потужним ресурсом для політика, особливо коли експерт переходить від позиції радника до особи, що ухвалює рішення, поєднує репутацію і надійність своєї професії з авторитетом і владою держави. Ресурс експертизи переходить у рівень привілею і створює

таким політикам нерівномірно виграшні умови в публічних виступах та дебатах порівняно з іншими учасниками комунікації. Вони не тільки мають об'єктивну перевагу у знаннях, вони також мають апріорі позитивний образ в очах аудиторії.

Проте українські політики у складі теперішнього уряду (із 2019 р.), що мають високі досягнення у своїх галузях, часто не мають відповідного адміністративного досвіду. Відсутність досвіду адміністрування може призвести до неспроможності політика протистояти умовам бюрократії, що в мові відбивається в метафоричному порівнянні *бюрократична машина «з'їла»*, наприклад: *«після Майдану на цій посаді був Павло Шеремета, але бюрократична машина швидко «з'їла» його <...>»* [36].

В англійській мові термін *technocrat* розкривається у протилежному, більш негативному ракурсі, де семантична структура терміна вміщує семи зі вказівкою на «експерта в науці чи технологіях, який має велику владу чи значний вплив на уряд чи промисловість», наприклад: *We believe there is a danger in policy-makers blindly trusting the technocrats* [44]. Термін *technocracy* містить семи *controlled, influenced*, які експлікують уряд чи соціальну систему, що контролюються або перебувають під впливом експертів науки та технологій, наприклад: *We live in a technocracy where progress involves the mastering of increasingly complex data. In her opinion, technocracy was not incompatible with democracy* [44].

В австралійському політичному дискурсі термін *autocratic technocracy* позначає зосередження політичної влади в руках невеликої групи людей, які покладаються на думку експертів. Цей термін став особливо вживаний під час пандемії 2020–2021 рр., коли автократична технократія проявилася передусім у маргіналізуючій ролі парламенту й у встановленні обмежень щодо громадянського суспільства залежно від експертної думки медиків: *How many times have we heard Prime Minister Scott Morrison, or a premier, say they have to follow the medical advice? And <...> “technocracy” because of the dominant role played by medical-scientific experts. Severe restrictions on an individual's freedom of movement, association, and to earn a livelihood have been declared by them, or on their advice* [49].

Простежується подібність в актуалізації концептуальної моделі автократичної технократії в українському й австралійському політичному дискурсі. Саме в часи надзвичайних ситуацій, наприклад COVID-19, технократія сприяє сучасному, рішучому та заснованому на доказах

ухваленню рішень, надає цьому процесу раціонального й аполітичного характеру, оскільки об'єднання політиків і експертів мінімізує ризики недовіри громадськості.

Вік = Стара система

Ментальна структура *Вік = Стара система* на позначення старого політичного ладу, який потрібно змінювати, вербалізується в мовленні українських політиків такими лексичними елементами, як: *стара політика, історичний музей, режим, епоха договірників, попередні сили, колишні*, наприклад: «*«Батьківщина» готова спільно з новою владою ламати стару систему»; «<...> не хочу допустити реваншу попередніх сил, які п'ять років грабували країну»* [22]. Так, у передвиборчих виступах 2019 р. С.І. Вакарчук заявляв, що його партія сподівається «*змінити стару політику і залишити її в цьому історичному музеї*» [28]. Політична інтенція С.І. Вакарчука щодо відсторонення олігархів від політичного контролю маніфестується в мові в метафоричному порівнянні старої системи з *історичним музеєм*, де нове прогресивне покоління політиків протиставлене поняттю «музейної втоми», когнітивно асоційованої у свідомості з нудьгою, тишею та законсервованістю. Також у виступі С.І. Вакарчук використав алюзію на фразеологізм «крутити як циган сонцем» щодо діючих партій: «*які вже 28 років крутять світом в Україні і так ні до чого й не довели, тому треба давати дорогу новим політикам*» [33]. Значення фразеологізму, маніфестоване в семах *розпоряджатися, за власним розсудом, верховодити* [34], є когнітивною ланкою до мовного емоційного вираження негативної оцінки роботи старої політичної системи.

Концептуальна модель *Вік = Стара система* репрезентує розуміння віку як цілого часового простору функціонування політики, який насамперед характеризується корупцією. Наприклад, індивідуально-авторська метафора В.О. Зеленського до Ю.В. Тимошенко: «*Епоха договірників скінчилася назавжди*» [35], що стосується тривалого часу функціонування корумпованої влади, побудована за допомогою асоціативних зв'язків із лексемою *епоха* та з використанням сленгової лексеми *договірник* із переосмисленим значенням спортивного матчу, що був навмисно програний.

У вербалізації концептуальної моделі *Вік = Стара система* знаходить відображення властиве політикам виявлення солідарності з новим поколінням влади, яке символізує прогресивні зміни. Політики старшої вікової категорії, проявляють маніпулятивну мовну єдність із більш молодим

поколінням, реалізують прагматичну інтенцію залишитися при владі. Конструювання когнітивної опозиції «*справжні демократичні сили*» / **МИ – ВИ / Вони** є формою контролю свідомості і «включає втручання у процеси розуміння, формування упереджених ментальних моделей і соціальних уявлень, як-от знання й ідеології, що підкреслюють Наші добрі справи, та наголошують Їхні погані сторони» [14; 15, с. 359].

Позиціонування свого групового позитивного обличчя **МИ** реалізується в мовленні депутатів, наприклад щодо розколу партії «Голос»: «*Цінності, які ми декларували під час парламентських виборів, зараз діаметральні до дій керівництва партії. Ми, 10 народних депутатів «Голосу», не можемо закривати очі й ігнорувати те, що керівництво партії відійшло від демократичних та антиолігархічних принципів*» [24]. Навпаки, народний депутат ІХ скликання Антон Поляков у своєму виступі стосовно узгодження статусу Національного антикорупційного бюро України з вимогами Конституції України використовує мовну опозицію **МИ** та **ВИ**: «*у Вашому законопроекті, який Ви збираєтеся прийняти*» [31].

Ментальна структура *Вік = Стара система* когнітивно пов'язана з поняттям корупції. Наприклад, у висловленні «*Так давайте одразу дамо йому цю посаду на все життя, а після смерті хай його діти займають цю посаду*» [31] депутатом А. Поляковим реалізується комунікативна стратегія конфронтації, що втілена за допомогою риторичного прийому іронії щодо тих, хто роками тримається за корумповані посади.

Лексема *мастодонти*, ужита Ю.В. Тимошенко стосовно своїх політичних опонентів («*щоб не дати можливості перемогти в мажоритарних округах мастодонтам корумпованого режиму, що діяв п'ять років і який зараз впав*» [26]), називає вимерлу групу великих ссавців, схожих на слона. Щодо людини, у переносному значенні лексема переважно розкриває семантику негарної, неповороткої, незграбної людини великого розміру.

Юлія Тимошенко заявила, що президентські вибори 2019 р. стали «*метеоритом*» для політиків, які були при владі останні п'ять років, і падіння якого *вимило їх, як динозаврів*» [26]. Емоційно забарвлена лексика увиразнює структуру висловлення і наповнює його додатковим оцінним значенням. Зображально-оцінна функція метафори відтворена через зіставлення двох планів на основі подібності: *метеоритом вимило їх, як динозаврів*. Лексична одиниця *динозавр*,

ужита у значенні «ретроград, консервативна людина» підкреслює як вікову різницю, так і різницю в мисленні різних поколінь.

Уживання таких лексичних одиниць із семантичними компонентами *вимерлий, застарілий, відсталий від сучасності, неповороткий, консервативний, незграбний*, дозволяє політичині реалізувати комунікативну стратегію образи стосовно тих політиків, що перебувають при владі вже довго і неспроможні мінятися, щоб відповідати вимогам часу. На користь іміджу Ю.В. Тимошенко по-перше, спрацьовує комунікативна стратегія самопрезентації, збереження власного позитивного обличчя; по-друге, реалізацією комунікативної стратегії протиставлення створюються умови відмежування політичині від невігідної для її політичного обличчя позиції бути серед тих, кого відносять до перешкоди оновленню та реформуванню влади.

Така семантика маніфестується у прикладі австралійської політичної комунікації: *“So another leadership change, another prime minister removed in the Australian fashion, and suddenly Bill Shorten is the new Tony Abbott and Malcolm Turnbull is the old John Howard and it’s sort of like the 90’s again, except on speed”; “Nothing has changed and everything has changed and we are really none the wiser”* [37], де нові зміни серед політичних обличчя не приводять до змін у політичній ситуації. Виразна риторична фігура антонімічних рядів (**another leadership change – another prime minister, the new – the old, nothing –everything**) із синтаксичними повторами посилює ефект песимістичної патетики щодо засилля старої політики, вираженої лексичними засобами **like the 90’s again** та **we are none the wiser** [39].

Отже, у способах репрезентації концептуальної моделі *Вік = Стара система* в українській і австралійській політичній комунікації спостерігається подібність, що свідчить про загальну тенденцію протиставлення категорій молодого – старого, прогресивного – консервативного. Проте в україномовному матеріалі спостерігаємо використання мовно-риторичних засобів, що викликають негативні асоціації й актуалізують приховані контексти, надають політичному мовленню більшої емоційності.

Вік = Молодший вік = Непрофесіоналізм

У суспільстві «молодший вік» стереотипно сприймається як недосвідченість, відсутність досвіду роботи, неспроможність виконувати певні обов’язки чи отримати певну посаду. Відмічаємо, що негативне сприйняття політика молодого віку проявляється не тільки в опозиції

старший вік – молодший вік, а спостерігається між політиками однієї вікової групи різного гендеру. Наприклад, депутат чоловічої статі висловлюється щодо колеги жіночої статі: *«Чудова, молода, розумна, працювала в державних органах чи в органах місцевого самоврядування хоч один день»* [17]. Лексичні одиниці з позитивною конотацією *«чудова, молода, розумна»* зі вказівкою на вік та зовнішність депутатки, використані з риторичною фігурою сарказму, підсиленому інтенсифікатором **хоч**, використані, щоб охарактеризувати політичиню як непрофесійну. Іншими прикладами мовного представлення цієї концептуальної моделі є: *«дівчинка 32-років, дівчинка, яка пропрацювала в системі охорони здоров’я і ні дня»* [29]; *«профан в економіці»* [20].

Досліджувану концептуальну модель в австралійському політичному дискурсі репрезентує, зокрема, інше метафоричне порівняння молодих політиків, яке знаходимо у висловленні *“it’s a tough road going up against all of the people who know what they’re doing, and they’re little chickens in a big hen house”* [39]. Мовними засобами *tough road, going up against* також підкреслюється поблажливість до молодого покоління політиків з огляду на складність та специфічність політичного процесу та необхідність іти проти думки всіх. Маніпулятивність реалізації прийому видимої поблажливості полягає у формуванні протилежної думки і спрацьовує на дискредитацію опонента, де поняття «молоді люди» у цьому порівнянні з *курчатами у великому курятнику – they’re little chickens in a big hen house* – набуває додаткової образності юного, слабкого, нерозумного покоління політиків, що підсилено лексичною антонімією протиставлення лексем **little** та **big**. Так, концептуальна модель *Вік = Молодість = Непрофесіоналізм* представлена в обох зіставлюваних дискурсах. Комунікативна стратегія дискредитації опонента відображає стереотипне ставлення до осіб молодшого віку як до недосвідчених та непрофесійних.

Вік = Молодість = Зміни

Зазначена концептуальна модель, яка демонструє те, що молодь уособлює зміни, представлена в українському й австралійському політичному дискурсі. В українському політичному дискурсі мовними маркерами репрезентації цієї моделі є такі лексичні одиниці, як *«ріст», «потрясіння»*: *«Те, що зараз відбувається, – це проблема росту. Коли я була головою компанії, я це вже бачила, тому я досить спокійно до цього ставлюся. Коли компанія швидко росте, усередині відбуваються певні потрясіння»* [18].

У текстовій площині австралійської політичної комунікації ця модель представлена, зокрема, коли йдеться про появу нових облич в австралійській політиці, де метафорично зазначається потреба в молодих представниках у парламенті, як у «ковтку свіжого повітря», наприклад: *“But we need some young people in Parliament to bring a breath of fresh air”* [43].

Реалізуючи комунікативну стратегію позитивної самопрезентації та завуальованого самовихваляння, один із наймолодших австралійських політиків Кай Конаглен іронічно характеризує свою стрімку політичну кар'єру як щось неймовірне, що в мові вербалізується синтаксичним паралелізмом у формі риторичної фігури анафори: *If you were to ask me a month ago if I'd be running for Parliament at the age of 20, I'd say you were joking* [43]. Повтор умовних конструкцій сприяє накопиченню емоційного потенціалу висловлювання, яке відбувається поступово і приводить до експресії. Вибір мовних засобів у висловлюванні *“There is a lot of people who have voted for me, and for those people I'm incredibly thankful, that you would give a young person a go, and put me your number one vote”* [43] підкреслює вагомість першого поштовху і шансу, який потрібен молодому політику, що вербалізується семами *stapт, можливість* у фразеологічному виразі *give a go* [43]. Концептуальна модель *Вік = Молодість = Зміни* вербалізується в мовленні як українських, так і австралійських політиків.

Висновки. Отже, моделювання мовної особистості в політичній комунікації враховує соціально й індивідуально зумовлені чинники, серед яких дихотомія молодого та старого маніфестує взаємодію прогресивного та консервативного, успішного та неуспішного, професійного та непрофесійного тощо. Концептуальні моделі представлення тих чи інших характеристик мовної особистості є основою функціонування стереотипів сприйняття соціальних ролей молодших за віком як менш досвідчених і менш здатних обіймати відповідальні посади, та навпаки. Досліджуваний матеріал дозволив простежити способи вербалізації категорії віку в політичній комунікації в зіставному аспекті. Так, категорія віку в українській і австралійській політиці реалізується крізь призму шести ментальних структур, які є спільними для двох лінгвокультур. В українському й австралійському політичному дискурсі категорія віку в поєднанні з іншими індивідуально-особистісними характеристиками сприймається як потужний ресурс, що із часом переходить у вагомий привілей на шляху створення успішної кар'єри. Емпіричний матеріал продемонстрував стратегічність політичного дискурсу, українські й австралійські політики вдаються до комунікативної стратегії позитивної самопрезентації, з одного боку, та дискредитації через комунікативні тактики іронії і натяку щодо оцінки діяльності опонентів, з іншого боку. Більш детальний аналіз зазначених стратегій у зіставному аспекті є перспективою наших майбутніх наукових пошуків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белл Р. Социолінгвістика. Цели, методы и проблемы. Пер. с англ. Москва : Международные отношения, 1980. 318 с.
2. Богин Г.И. Модель языковой личности в её отношении к разновидностям текстов: автореф. дис. ... докт. филол. наук: 10.02.19. Ленинград, 1984. 31 с.
3. Голик С.В. Мовна особистість як об'єкт лінгвокультурологічних досліджень. *Вісник Львівського університету*. Серія «Філологічна». 2013. Вип. 21. С. 258–264.
4. Деренчук Н.В. Мовний портрет сучасного українського політика : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луцьк, 2018. 228 с.
5. Карасик В.И. Язык социального статуса. Москва : Институт языкознания АН СССР ; Волгоградский педагогический институт, 1991. 495 с.
6. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс : монография. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.
7. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. Москва : Наука, 1987. 259 с.
8. Куранова С.І. Перспективи дослідження публічної мовної особистості в аспекті жанрової та реєстрової теорії. *Мовознавство*. 2017. № 5. С. 42–54.
9. Мазепова О.В. Еволюція поняття «мовна особистість» у сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ, 2014. Вип. 48. С. 274–286.
10. Петлюченко Н.В. Харизматика: мовна особистість і дискурс : монографія. Одеса : Астропринт, 2009. 464 с.
11. Потапенко С.І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу). Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2004. 359 с.

12. Семенюк О.А. Мова епохи та мовна особистість у сатирико-гумористичному тексті : автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.01 ; 10.02.02. Київ, 2002. 32 с.
13. Славова Л.Л. Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект : монографія. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 358 с.
14. Brown P., Levingson S. Politeness: Some Universals in Language. Cambridge : Cambridge University Press, 1987. 345 p.
15. Dijk T.A. van. Discourse and manipulation. *Discourse & Society*. 2006. Vol. 17. № 3. P. 359–383. DOI: 10.1177/0957926506060250 (дата звернення: 05.09.2021).
16. Zipf G.K. Human behavior and the principle of least effort: An introduction to human ecology. Hafner, 1972. 573 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

1. Ґендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/-verhovnoil> (дата звернення: 02.04.2021).
2. Голос змін. URL: <https://golozmin.org/news/> (дата звернення: 05.09.2021).
3. Громадське. URL: <https://hromadske.ua/posts/tehnokratychnyi> (дата звернення: 27.08.2021).
4. Е-правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/> (дата звернення: 31.08.2021).
5. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/v> (дата звернення: 02.09.2021).
6. Новини України. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/625447> (дата звернення: 02.04.2021).
7. Новини України BBC. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/7> (дата звернення: 21.05.2021).
8. Новини України BBC. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-5> (дата звернення: 01.09.2021).
9. Новини України BBC. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-9> (дата звернення: 25.08.2021).
10. Новини України BBC. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-48582937> (дата звернення: 06.08.2021).
11. Новини України BBC. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/> (дата звернення: 25.08.2021).
12. Новини України BBC. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news567523> (дата звернення: 01.09.2021).
13. Новини України 18000. URL: <https://18000.com.ua/strichkap> (дата звернення: 02.03.2021).
14. Опора. URL: <https://www.opora.ua.org> (дата звернення: 12.08.2021).
15. Персональна сторінка депутата Верховної Ради А. Полякова. URL: <https://www.facebook.com/polyakov.206/> (дата звернення: 09.08.2021).
16. Персональна сторінка депутата Верховної Ради Б. Приходько. URL: <https://www.facebook.com/borisprykhodko/7> (дата звернення: 04.09.2021).
17. Радіо свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30038103.html> (дата звернення: 13.08.2021).
18. Словник української мови. URL: <https://sum.in.ua/s/krutyty> (дата звернення: 05.09.2021).
19. Слово і діло. URL: <https://slovoidilo.ua/2019/11/19/> (дата звернення: 07.08.2021).
20. 36. Фонд «Демократичні ініціативи». URL: <https://dif.org.ua/article/evroatlantisti> (дата звернення: 11.08.2021).
21. ABC news Australia. URL: <https://www.abc.net.au/news/4> (дата звернення: 02.09.2021).
22. ABC news Australia. URL: <https://www.abc.net.au/news/> (дата звернення: 01.09.2021).
23. ABC news Australia. URL: <https://www.abc.net.au/news/2017-11-20> (дата звернення: 05.09.2021).
24. ABC news Australia. URL: <https://www.abc.net.au/news/> (дата звернення: 03.09.2021).
25. ABC news Australia. URL: <https://www.abc.net.au/news/8> (дата звернення: 05.07.2021).
26. ABC news Australia. URL: <https://www.abc.net.au/news/2> (дата звернення: 15.08.2021).
27. ABC news Australia. URL: <https://www.abc.net.au/news/> (дата звернення: 12.07.2021).
28. Cambridge Dictionary of English. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 05.09.2021).
29. Cambridge Dictionary of English. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 05.09.2021).
30. Conversation. URL: <https://theconversation.com/s> (дата звернення: 05.09.2021).
31. Couriermail Australia. URL: <https://www.couriermail.com.au/news/> (дата звернення: 01.09.2021).
32. Parliament of Australia. URL: <https://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/2> (дата звернення: 22.08.2021).
33. Parliament of Australia. URL: <https://www.parliament.vic.gov.au/> (дата звернення: 05.09.2021).
34. Parliament of Australia. URL: <https://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo> (дата звернення: 05.09.2021).
35. Parliament of Australia. URL: https://www.aph.gov.au/About_Parliament/ (дата звернення: 01.09.2021).
36. Premier Minister transcripts. URL: <https://pmtranscripts.pmc.gov.au/taхonomу/8> (дата звернення: 23.07.2021).